

ZONDERLINGE LUCHTVERSCHIJNSELEN BOVEN HET ZESTIENDE-EEUWSE GENT IN PAMFLETTEN VAN DIE TIJD

door

W.L. BRAEKMAN

Drie ongewone gebeurtenissen, die zich in het laatste kwart van de zestiende eeuw boven Gent voordeden, hebben op de mensen uit die tijd een grote indruk gemaakt. Twee ervan staan niet alleen opgetekend in de kronieken, maar gaven ook aanleiding tot het drukken van pamfletten, typische produkten van de toenmalige sensatiepers. Van een derde gebeurtenis wordt in de kronieken geen melding gemaakt; ze is ons alleen bekend uit een te Parijs verschenen, anoniem boekje dat echter wel — naar de tekst ons althans verzekert — gebaseerd is op een ooggetuigeverslag.

Men mag gerust aannemen dat de indruk die men nu heeft bij het lezen ervan, sterk verschilt van die welke deze en gelijkaardige anonieme werkes gemaakt hebben op de eigentijdse lezers.

De feiten die aan de basis ervan liggen zijn, vooral in de gevallen waar ze ook in betrouwbare bronnen geattesteerd zijn, wetenschappelijk verklaarbare natuurfenomenen, luchtverschijnselen in de aard van een windhoos, een wolkbreuk of een ander atmosferisch of meteorologisch gebeuren. De hedendaagse lezer heeft daarmee geen moeite, het kan allemaal heel nuchter en wetenschappelijk worden verklaard. Eigenaardig is wel dat deze verschijnselen door een zestiende-eeuwse lezer blijkbaar helemaal niet als dusdanig werden geaccepteerd of (en) in alle geval niet als dusdanig werden verklaard¹. In plaats van er een natuurwetenschappelijke uitleg aan te geven, zag men dergelijke, spektakulaire verschijnselen steeds als manifestaties van God die ze teweegbrengt of in alle geval toelaat met het doel er de mens een vingerwijzing, een teken door te geven².

Veelal wordt aan het verschijnsel naast een voorspellende ook een morele dimensie verleend. Men ziet er de gelegenheid in om de mensen te waarschuwen voor nog groter onheil en ze aan te sporen om hun leven dringend over een moreel gans andere boeg te gooien. De moraliserende interpretatie heeft in de pamfletjes steeds de neiging de feitelijke gegevens te overwoekeren, zodat menig sensatie-produkt veeleer de allures van een belerend traktaat of een prediking gaat aannemen.

**

(1) W. Hess, *Himmels- und Naturerscheinungen in Einblattgedrucken des XV. bis XVIII. Jahrhunderts* (Leipzig, 1911), p. 2.

(2) J. P. Seguin, *L'Information en France avant le périodique* (Paris, 1964), pp. 48-54.

In het jaar 1579 verscheen te Parijs een boekje dat over een Gentse gebeurtenis informeert³. De alleszins zonderlinge luchtverschijnselen die toen boven de stad te zien waren, worden er op 9 februari 1579 gedateerd⁴:

De l'estrange apparition advenue sur la ville de Gand, en Flandres, le lundy neufiesme Feburier 1579. dernier.

DE
L'ESTRANGE
APPARITION ADVE-
NVE SVR LA VILLE DE
Gand, en Flandres, le lundy
neufiesme Feburier
1579. dernier.

A PARIS,
Par Ican d'Ongoys, en la rue du
bon Puits, pres la porte
S. Victor.
Aucc permission.

(3) J.-P. Seguin, *Op. cit.*, nr. 281.

(4) In de tekst zelf worden de gebeurtenissen op maandag 11 februari gedateerd; één van beide data is alvast duidelijk onmogelijk, daar niet zowel 9 als 11 februari een maandag kunnen geweest zijn.

Het werd gedrukt : *A Paris, Par Iean d'Ongoys, en la rue du bon Puits, pres la porte S. Victor. Avec permission.*

De kleine houtsnede op het titelblad (zie afbeelding) stelt een gevecht voor dat tussen twee groepen ridders te paard, in de lucht wordt uitgevochten.

Het boekje in octavo-formaat, dat heel zeldzaam is⁵, telt vijftien pagina's en werd met Romeinse letters gedrukt.

Het begint met een „lettre écrite en ceste ville de Paris de l'Isle, le tresieme Feurier 1579 à vn Gentil-homme”, waarbij er aan deze laatste wordt gemeld dat er boven Gent, „vne apparition en l'air” heeft plaatsgevonden, die, als we de bijgelovige doctors in de astrologie mogen geloven, „portend quelque euenement sinistre”. De anonieme schrijver vreest dan ook dat het volk van deze stad „qui est maintenant si adonné à plusieurs vices”, nog niet aan het einde van zijn ellende is.

Daarop volgt een kort „Advertissement de l'Imprimeur, aux Lecteurs”. Hij verklaart de tekst, „escrit de main de Flamend, & en langage Vvallon” gedrukt te hebben zonder er iets aan te veranderen, „tout lourd qu'il soit”.

Dan volgt de eigenlijke „Conte narratif de cela qu'on a vev a Gand, le nuit deuant le lundie iour vnziesme de Feurier” (pp. 4-15).

In feite worden alleen de eerste twee bladzijden aan de „conte narratif” besteed, de overige ruimte is gewijd aan de interpretatie van deze feiten.

Kort nadat men de avondklok (le cloque) had geluid, zag men boven de stad een grote bliksemschicht die lang duurde. Daarop zag men wel een „demi quartier d'heure” lang een groot gevecht van een menigte mannen in volle wapenrusting en te paard tegen een grote massa voetvolk. Deze laatsten droegen een groot zwart banier dat fel waaide. Op de achtergrond zag men een stad of een kasteel dat in brand scheen te staan. Men hoorde daarbij een slag „comme vn coup de canon ou de tonnoirre”, gevolgd door geweerschoten. Daarop verdween dit luchtgevecht even plots als het verschenen was.

Enkele uren later echter, rond twee uur in de morgen, zag men nog een groter wonder. Een verschrikkelijk uitziend man zag men toen verschijnen, zittend op een spierwit paard en half wit, half zwart gekleed. Hij was tot de tanden gewapend, had een kroon op het hoofd en werd gevolgd door een grote menigte „grandes gens”, die van de kant van de zee oprukten naar het volk dat, nederig knielend, zijn komst scheen af te wachten.

Tot daar de feiten, of wat als feiten wordt voorgesteld. De historische echtheid ervan wordt immers niet bevestigd door betrouwbare historische bronnen.

De overblijvende bladen van het boekje gaan uitvoerig in op de mogelijke betekenis van deze luchtverschijnselen. Want, „ces admirables visions semblent ne venir pour neant”, zoals gelijkaardige voorvallen in het verleden aantonen. Daarop volgen een aantal voorbeelden. In het tweede boek der Machabeeën wordt verhaald hoe boven Jeruzalem gewapende ruiters de vernietiging van de stad aankondigden. Ook uit profane ge-

(5) Een exemplaar bevindt zich in de B.N. te Parijs (Sig. Réserve p. M. 66).

schriften zijn dergelijke gevallen bekend: Plutarchus en de „chroniques d'Alemaigne". In deze laatste lezen we — steeds volgens de tekst van het pamfletje — hoe de dood van hertog Maurits werd aangekondigd door luchtgevechten en door het vallen van een rode regen op de dag van zijn dood en van drie druppels op de wapens van de hertog.

Al deze voorbeelden doen voor Gent het ergste vrezen, maar toch is de prognostische waarde van de verschijnselen niet zo zeker:

„De ceste apparition sur la ville de Gand, ne se doit pourtant presager aucune guerre ou malediction sur icelle, car l'interpretation de tels signes celestes, excedans la nature & l'entendement humain, est reseruee à l'Omnipotent...".

Het is natuurlijk wel zo dat de Kronieken van Vlaanderen vol staan (sont toutes pleines) van opstanden door de Gentenaars tegen hun vorsten gepleegd en waarvoor ze ook werden gestraft, zo bij voorbeeld „la iuste punition qu'ils receurent de Charles-Caesar, dernier decedé, leur souuerain seigneur".

Toch wil de auteur daardoor niet als zijn mening te kennen geven dat de „superbeté des Gantois" op het punt staat gestraft te worden. Dergelijk wonderbaarlijke verschijnselen „apparoissans hors toute reigle de nature, il n'y a Philosophe qui n'y perde le sens, sans en pouuoir tirer vne raison assuree".

Het is in alle geval duidelijk dat de luchtverschijnselen, zoals die in het Franse pamfletje beschreven worden, a.h.w. vragen om een verklaring die past in de politieke constellatie van de Nederlanden in die tijd. De Calvinistische republiek te Gent lijkt door de gekroonde man (Filips II?) aan zijn gezag te zullen worden onderworpen en de twee groepen vechtende krijgslieden kan men gemakkelijk interpreteren als een referentie aan de strijd te Gent en elders in de Nederlanden tussen de Spanjaarden en de opstandelingen.

Maar laten we ons met de anonieme auteur niet te ver aan een interpretatie wagen, want — we zagen het hierboven reeds — „l'interpretation de tels signes... est reseruee à l'Omnipotent...".

*

Op 4 augustus van hetzelfde jaar 1579 had te Gent, vooral in de omgeving van de Bijloke, een vreselijk onweder met wolkbreuk plaats, die alom grote vrees inboezemde. Dit onweder ging gepaard met bliksemschichten en een windhoos, die allerlei voorwerpen in de lucht meevoerde, huizen verplaatste, dieren liet verdwijnen en andere merkwaaardige dingen meer teweegbracht.

De bekende kroniekschrijver De Jonghe⁶ noteert hierover:

„De Menschen wierden bovendien zeer verschrikt door een grouwzaam Onweder, van Wind, Donder en Blixem, waer door de Aerde dreunde, en de Boomen gescheurd wierden, besonderlyk ontrent de Bylocke".

(6) B. de Jonghe, *Gendsche Geschiedenissen ofte Kronyke van de Beroerten... binnen en ontrent de stad van Gend...* (Gent, 1781), II, p. 172.

Wat hier vooral „ontrent de Bylocke” wordt gelocaliseerd, blijkt zich volgens een aantekening in de als handschrift bewaarde kroniek van Christoffel van Huerne, vooral in de eveneens als blekerijen gebruikte Munkmeersen te hebben afgespeeld ⁷ :

„Den iii^{en} augusti (1579), tusschen 6 en 7 huren inden auont, is een groot oraegie van eene wolke ghebuert, sonder eenighen grooten wint of reghen, tSt pieters inden munckmeersch; de welcke wolcke, nederdalend vp de lakenen al drayende, heeft diuersche sticken vp inde lucht gheheuen ende neder laten vallen in menighe van sticken ende bedoruen, haer dan inde lucht streckende inde lijnde ⁸ van .ij. soo .iiij. mastboomen scheerpere altijts hende nemende ende alzo vergaerend met groot ghetier mackend int water daer ontrent al vooren siende fijn lucht; voor des. welcke ront wesende vliegghen een goede quantiteyt van rauen van vutnemender groote, gheliick kinders van .j. of .ij. jaren; gheen ander meerkelick schade doende dan inde bleekende lakens inden voors. munckmeersch”.

De historische authenticiteit van deze gebeurtenissen is dus wel voldoende gewaarborgd. Dit moge nog ten overvloede blijken uit een derde kroniek in handschrift voor de periode 1538-1590 te Gent en „andere quaertieren” ⁹ :

„Item in een stille weder ¹⁰ buijten de petercelly poorte in een bleekerij wel 20 lakenen opgenomen ende inde locht gevoert ende in sticken gescheurt ende waeren sommige cleene stucken vonden quaertier uren verre”.

De wonderlijke gebeurtenis die ook hier in augustus 1579 te Gent wordt gelocaliseerd, heeft ook in ruimere kring de aandacht getrokken. Dit kan men opmaken uit het feit dat de toenmalige sensatiepers er brood in heeft gezien door er een anoniem boekje over te laten verschijnen. Door dit slordig drukwerkje, waarin de feiten sterk in de verf gezet worden en ingekapseld in uitvoerige morele beschouwingen, kreeg uiteraard een veel ruimer publiek kennis van wat er te Gent was voorgevallen.

Dit kwarto-drukje van vier bladen ¹¹ draagt als titel (zie de afbeelding) :

„Een wonderlijcke nieu gheschiedenisse | ghebeurt buijten Ghendt op de Bylock Anno M.D.LXXIX in Augustus | welcke gheschiedenisse haer aldaer eerst gheopereert heeft in die locht ende daer na opter aerden. Waer wt men sien mach Gods wonderlijcke wercken om ons te trecken | wt een quaet leuen in een goet leuen | want daer en gheschiet niet ten gheschiet met Godts wille”.

Het boekje werd te Antwerpen gedrukt, maar door wie wordt niet

(7) Chr. van Huerne, *Gendsche aude gebeurtenissen... beginnende van den 22. September 1576 tot en met 1589...* (R.U. Gent, Hs. 3645, fol. 60v).

(8) *lijnde* : lengte.

(9) R.U. Gent, Hs. 3814 : *Boeck der gheschiedenisse binnen Ghent ende andere quaertieren*, fol. 35r.

(10) *in een stille weder* : bij stil weer.

(11) Er zijn twee exemplaren van bekend : het ene bevindt zich in de K.B. in Den Haag, het andere in het Plantijnmuseum te Antwerpen.

Een wonderlijcke nieu

gheschiedenisse / ghebeurt byten Ghendrop
 de Vlocht Nms. M. D. LXXI. In Augustus / welche
 gheschiedenisse haer aldaer eerst gheopereert heeft in die locht
 en daer na op ter aerden. Want wt men sien mach Gods won-
 derlijcke wercken om ons te trecken / wt een quaet leuen
 in een goet leuen / want daer en gheschiet niet een
 gheschiet niet Gods wille.

(..)

Gedachte Thanswerpen / est men vintte te coope
 in Drenschkrag inden Gouden Wydel.

aangegeven. Op grond van het drukkersadres echter kan men met zekerheid stellen dat het door de weduwe van H. Braeckevelt in 1579 op de markt werd gebracht¹².

De titel laat er geen twijfel over bestaan dat dit natuurverschijnsel als een manifestatie van bovennatuurlijke machten dient te worden geïnterpreteerd. De gebeurtenissen worden er immers bestempeld als een vingervijzing van God, een waarschuwing aan de mensen om dringend hun zondig leven te laten varen en zich zonder verwijl tot „een goet leuen” te bekeren.

De grote, stuntelig uitgevoerde houtsnede op de titelpagina werd speciaal voor dit drukje gesneden. De voorstellingen die erop voorkomen verwijzen immers duidelijk naar een aantal wondere dingen die ook in de tekst ter sprake komen. In de houtsnede kunnen we, met veel goede wil, de volgende taferelen onderscheiden :

1. *bovenaan* : kraaien en „menichte van ghedierte” voert op de blekerij bij de Bijloke lange repen lijnwaad mee in de lucht en laat ze „vlieghen ghelijck Vendels”.

2. *in het midden, links* : de man die, onder de molen schuilende, het onweder heeft gezien. Een „dier” is bezig de zeilen van de molen af te rukken.

3. *onderaan, rechts* : afbeelding van de dronken soldaten in de „pusselepoorte” ; een soldaat zit buiten de poort op zijn knieën en wijst naar de luchtverschijnselen¹³.

4. *onderaan links* : lijkt een grondplan voor te stellen en refereert wellicht aan het huis op de „Bleyckerie” dat „verzet” werd.

Heeft het pamfletje ook een politieke betekenis? Deze vraag kan worden gesteld als men bedenkt dat dit merkwaardig luchtverschijnsel zich te Gent voordeed in de „beroerlicke tijden”, toen aldaar de Calvinistische, theocratische republiek was gevestigd (1576-1584). Men kan zich voorstellen dat zowel de voorstaanders van de nieuwe als zij die aan de oude religie trouw waren gebleven, deze luchtverschijnselen elk op hun eigen manier konden interpreteren en exploiteren¹⁴. Toch lijkt het vrij twijfelachtig of de plaatselijke politieke en religieuze toestand te Gent hierbij een noemenswaardige relevantie heeft. Bij andere, gelijkaardige pamfletten uit andere plaatsen en tijden, wordt immers ook steeds weer naar bovennatuurlijke interventie verwezen¹⁵. Daar tegenover staat dan weer dat in het Frans pamflet een politieke en religieuze implicatie wel degelijk aanwezig lijkt.

Het boekje begint als een sermoen, met de aanspreking van de lezers als

(12) G. Glorieux, *Belgica Typographica 1541-1600* (Nieuwkoop, 1977), II, nr. 7183.

(13) Van het meisje met haar koe is op de voorstelling echter geen spoor.

(14) V. Fris, *Bibliographie de l'Histoire de Gand* (Gent, 1921), II, p. 95 gaf als zijn mening te kennen dat het pamflet een satire zou zijn op Hemybyzes vertrek naar Duitsland. Afgezien van het feit dat dit vertrek pas einde augustus 1579 plaats had, lijkt niets in de tekst een dergelijk verband te wettigen.

(15) W. Hess, *Op. cit.*, p. 1.

„beminde Christenen”. Wij zijn allen, zo wordt deemoedig gesteld, wel eens van het smalle pad der deugd afgeweken, zodat het niemand hoeft te verwonderen dat God bij gelegenheid toont „dat hij vergramt is op ons”. Dit maakt Hij dan kenbaar „deur verscheyden teekenen”, maar toch blijven de mensen „al euen blindt”. De tekenen die Hij te Gent heeft gegeven zijn, zo moet men vrezen, bedoeld „tot onser straffinghe”, vermits dat „die liefde Godts en tot onsen naesten soo vercaudt is onder ons lieden”.

Na deze belerende inleiding volgt het relaas van wat er te Gent dan wel is voorgevallen¹⁶.

„Item in Augustus Anno .1579. soo is daer ghecomen een groot omweder (*sic*) met groote duysternisse / ouer die stadt Ghendt soo dat hem elck een daer af verwonderde / ende daer na is gheschiet eenen grooten Donderslach / ende na desen Donderslach is inde Lye het welcke is een nieuwe ghegrauen water¹⁷ groote menichte van ghedierte ghecoemen / in een ghedaente van Craeyen maer daer warender veel met steerten / seer afgrijselijck om sien ende lieten hen daer van bouen neder in dwater vallen / so dat het water wel een huys hooghe op spranck door den val / ende maeckte alsulcken ghedruysche dat de menschen hen hayr recht op stont / diet hoorden /

daer na zijn sy al te samen by den anderen ghecomen / ende sijn gheuloghen in eenen Bleychof oft Bleyckerie / daer veel Lywaets lach, die genaemt was de Bylock / ende sys hebben aldaer het lywaet op genomen inde locht en hebbent laten vliegghen / ghelijck Vendels / ende daer na hebben sy laten vallen / een stuck op They cant / ende noch een isser gheuonden (int Leyrgher¹⁸ buyten Sinte Lieuens Poorte / ende dat selue was al verbrandt datment plucken soude /

voerder so heeft ghestaen een huys in die Bleyckerie / daermen die Tobben in sette / ende het Lywaet in lochde¹⁹ / dat huys is verset gheweest wel een straet verre van zijn plaetse / die Tobben die daer in waren / en weetmen niet waer dat sy zijn / en daer was lywaet dat daer stont ghestapelt op den candt van dwater dat is in malcanderen gecnopt / datment in eenen dag niet en cost²⁰ ontkenopen / en het een is hier geworpen en dander is daer geworpen / ende het heeft daer wel dry vren na so ghestoncken / datmen by den Bleychof niet en cost gedueren²¹ ende dat Lywaet dat daer noch is blijuen ligghende / dat sach also leelijcken / dat hem alle menschen daer in verwonderde(n) diet sagen /

noch sat een meysken opt veldt en melckte een koe / ende die koe is van haer wech ghenomen ende het meysken met den melcke is blijuen sittende ende men weet niet waer die koe gheuaren is /

(16) De tekst werd door mij in alinea's verdeeld.

(17) De verbinding die tussen de Sasseevaart en de Leie werd uitgegraven, via de Tichelrei en de Schipgracht (zie A. Vermeulen, *De Leie Natuur en Cultuur* (Tielt, 1986), p. 84.

(18) *Leyrgher*: betekenis onzeker: leger (?) of: lager gelegen deel (?).

(19) *lochde*: loogde.

(20) *cost*: kon.

(21) *gedueren*: blijven, vertoeven.

en noch was daer een meysken van .xvi. iaren op het velt / en dat is oock wech genomen / so datmen niet en weet waer dat veruaren is /

noch heeft daer eenen man gheweest / ende heeft dit onweder gesien / en heeft gaen staen onder eenen wintmeulen / daer bij dit wonder al gesien heeft / onder desen wintmeulen staende / so is daer een ghedierde gecomen ende heeft die seyle van den Meulen afgeruct / den man dit siende / was alsoo verschrickt dat hy meynde ghestoruen te hebben /

ende die Wacht van de pusselepoorte²² dit al siende aen / daer waren sommighe die seer droncken waren. Maer door dit wonderlyc werck / dat sy saghen / syn nuchteren gheworden / oft sy gheen bier gheproeft en hadden ende zijn neder gevallen op haer lieden²³ knien / ende baden God aen : vreesende dat den lasten²⁴ dach voor ooghen was..."

Met deze woorden gaat de tekst over in het slot, waar nog eens een vermanende, moraliserende vinger wordt opgestoken : „Daerom waect en bidt beminde leser / en laet v niet verwonderen van dusdanighe teecken / want Godt laet die dickmael geschieden..."

Om te bewijzen dat „dusdanighe teecken" wel meer door God worden gegeven, verwijst de tekst naar een gelijkaardige gebeurtenis te Mechelen. Hier trof de bliksem in de buurt van de „Neckers poel" een „poorte daert Poeder lach", zodat het buskruit ontplofte. Dit refereert aan de ontploffing van de Zandpoort te Mechelen in 1546, een gebeurtenis die eveneens via de toenmalige sensatiepers in ruime kring bekend werd²⁵.

Ook te Brussel, zo lezen we in ons pamflet, is een „Poeder muelen" door een blikseminslag ontploft. Dit zou daar gebeurd zijn in 1506 of 1507. Een man werd daarbij onthoofd, nadat hem al het haar uit zijn hoofd was gerukt. Van twee vrouwen „die op den velde wieden" is de ene „wech ghenomen / ende dander ontfincck veel wonden soo dat sijt bestierf".

Een zwangere vrouw werd toen zo „ghemarteliseert", dat ze voortijdig een dood kind ter wereld bracht.

Het pamflet besluit met een gebed tot God, „want sijn wercken sijn wonderlijck".

**

Zeven jaar later had te Gent opnieuw een gelijkaardige gebeurtenis plaats en dat dan nog tweemaal kort na elkaar, op 15 en op 28 augustus 1586.

In een anonieme kroniek verhaalt een ooggetuige wat er precies is gebeurd²⁶ :

(22) Bedoeld is de Percellepoort of Kortrijkse Poort aan de heirbaan naar Kortrijk, in de buurt van het Hebberechtshospitaal.

(23) *haer lieden* : hun.

(24) *lasten* : laatste, dag van het Laatste Oordeel.

(25) R. Foncke, *Die Explosion des Mechelner Sandtores (1546) in Flugschriften der damaligen Zeit* (Werken uitgegeven door de Fac. der Wijsbeg. en Lett., R.U. Gent, 68e Aflev., Antwerpen, 1932); dezelfde, „Nog eens het springen van de Zandpoort te Mechelen in het jaar des Heren 1546", in: *Album Prof. Dr. Fr. Baur* (Antwerpen, 1948), I, pp. 253-56.

(26) R.U. Gent, Hs. 2562, *Cort begryp van eenighe vreemde geschiedenissen soo binnen als buyten der stede van Ghendt...* (1538-1590), fol. 74r.

„Op onse L. Vrouw dach half oug(s)t was het groot onweder van donder, blixem ende anderssins en waeren aen St. Janstorre ²⁷ veel schaelen afghesmeten...

ende den 28 aug. reijnde ²⁸ het seer ende het donderde wat in de lucht ende daer geschiedde veel wonders in de lucht binnen en buijten de stadt dat het onghelouelick was : de boomen waeren wt der aerden ghetrocken al oft maer een stroo cooren ²⁹ gheweest en hadde, peerboomen seer ghelaeden, al de peeren wech ende de boomen blijuen staen, veel huijsen ontdeckt ³⁰, maer meest ontrent de nieuwbrugge, een lappershuijschen ³¹ omver gheworpen met man met al, het huijschen in sticx ende de man niet ghequetst ; veel ghevooghelt in de lucht sien vliegghen met hoy en stroo, een bleecker op de schelde in sijn banquet ³² isser met schip met al wter riuier ghedregghen ende sonder schade op de drooghe cassije gheset.

In een ander plaetse het waeter wtter schelde ghedregghen soo dat men den grondt drooghe sach, tot dat den stroom weder ander aenbraght met ander wonderen hier te lanc om te verhaelen.

Niemant en laete hem dencken ³³ dat het fabelen sijn maer is waerachtigh ghebeurt soo menich mensche wel weet diet ghesien hebben...”

In een andere, eveneens handgeschreven en anonieme kroniek ³⁴, komen dezelfde gebeurtenissen eveneens ter sprake. Ze worden er echter op 15 en 18 augustus gedateerd :

„Op onse Lieve vrouwen dag alf ougste was het sulck een ongeweerte datmen dies noyt gesien en heeft. Ste Jans torre leede groote schaede, daer was eenen man van den boosen vyandt op syne rugge gesmeten dat hij een lijckteecken daer af behielt ; eene vrouwe, daer sy in huuse sat, was wech gedraegghen een straete van daer.

Den 18en ougste waeren in de locht gesien veele quaede geesten in de gedaenten van craeijen. Sij dede(n) over alle veele schaede : een waeck huijseken op de nieuw brugge met een stuck van de caye weert opgenomen ende int water geworpen, ende het lijnwaet op de meerschen wiert in de locht gedreven ende geschuert, twee vrouwen wierden wegh genomen die men noyt vinden en conde, eenen moerbesien boom wiert uijt d'aerde getrocken ende met den wortel opwaerts geplant, twaeter hief boven natuere ³⁵, daer waeren schepen uijt de waeteren genomen ende in vremde landen gedregghen”.

Uit dit relaas blijkt ook weer hoe vanzelfsprekend de kroniekschijver deze gebeurtenissen toeschrijft aan bovennatuurlijke krachten en in de eerste plaats natuurlijk aan de persoonlijke tussenkomst van „den boosen vyandt”, de duivel.

(27) de huidige St.-Baafskathedraal.

(28) *reijnde* : regende.

(29) *stroo cooren* : strohalm.

(30) *ontdeckt* : ontdekt, het dak weg.

(31) *lapperschuijschen* : huisje van een schoenlapper.

(32) *banquet* : platte boot.

(33) niemand mag zich veroorloven te denken.

(34) R.U.Gent, Hs. 2338, pag. 204-205.

(35) *hief boven natuere* : rees tot onnatuurlijke hoogte.

Zoals gezegd hebben ook deze voorvallen weerklank gevonden in gedrukte pamfletten en wel tot ver buiten de grenzen van de Nederlanden.

Zo werd door Josiam Woerlij te Augsburg een boekje op de markt gebracht met als titel ³⁶ :

Erschroëckenliche Zeytung | von einem Grausamen Vngewytter den 18. Augusti | Anno 1586. Jar | zu^o Gennt fuergangen ist.

Het boekje dat wellicht in 1587 verscheen, heeft een houtsnede op het titelblad (zie de afbeelding) waarop een duivel een man in de lucht meevoert terwijl rechts een vrouw machteloos toekijkt. In de verte kan men in de hevige neervallende regen, het silhouet onderscheiden van een grote stad. Met deze stad is natuurlijk Gent bedoeld, maar typische Gentse torens of gebouwen kan men er niet op herkennen.

De gebeurtenissen zelf worden dik in de verf gezet en alles is uiteraard toe te schrijven aan bovennatuurlijke machten, in dit geval aan de duivel, „den böse Erbfeindt des Menschlichen Geschlechts”.

Het verhaal begint als volgt :

„Es hat sich den xvij. tag Augusti dises 1586 vmb 2 vhr nach Mittag zugetragen / das zu Gennt in Flanderem / ein gar sehr grosses vngestumes Wetter von Donner vnnd Blitzgen sich erhaben hat...”

Satan, de ervvijand van het mensdom, ligt immers steeds, bij dag zowel als bij nacht, op de loer om de mensen in het verderf te storten.

Welcher böser Geyst auff obgemelten 18 tag / sich ob der Statt Gennt / vnnd in derselben Gegent / mit seiner bösen würckung inn dem Lufft schwebende / vnnd sonst in der Statt / an Menschen / Kirchen / Heüsseren / Blaycken / Gaertten und Faeldern / grewlich vnderschroëckenlich erzayget / vnnd grossen schaden gethan...”

Die dag werd gans de stad opgeschrikt en zoveel werd er toen verwoest dat het bijna onmogelijk is — zo wordt ons verzekerd — alles op te sommen.

Een edelman werd door de duivel uit zijn kasteel gehaald en „denselben in den lüften zu stucken zerissen” ; de stukken vlees en been werden dan in de Gentse straten neergeworpen.

Het huisje van een schoenmaker (Schuëhflicker) werd door de lucht meegevoerd alsof het een bundel vlas geweest ware. Een oude edeldame schrok zich bijna een ongeluk, zwangere vrouwen hadden een miskraam. Een oude man, die bij zijn schip stond, werd onder de oksels vastgegrepen en weggevoerd door de lucht.

De klaarlichte dag werd door zwarte wolken zogoed als verduisterd, de bliksemschichten waren zo hevig dat alles „lauter Feür” scheen te zijn.

Deze vreselijke toestand duurde drie uren lang, menigeen dacht dat het Laatste Oordeel was aangebroken en allen, menende dat hun laatste uur geslagen was, baden tot God om erbarmen.

Het boekje eindigt met een kort gebed : „O Gott / wir bitten dich von Hertzen / du wöllest... deinen Gerechten toren / von vns Vaetterlichen abwenden”.

(36) In de R.U. Gent bevinden zich hiervan twee exemplaren : G. 4408 en Acc. 57661 (18).

Erschreckenliche:
Zeitung/von einem
Grausamen Ungewitter den
18. Augusti/Anno 1586. Jar/
zu Gemt fůrgangen ist.

Gedruckt zu Augspurg/durch Jos-
fiam Wörlij/ bey dem heyligen Creutz/
hinder dem Predighaus/ inn sanct
Otmarsgassen

Onderaan op de laatste bladzijde wordt ten slotte nog meegedeeld dat dit boekje reeds vroeger (het jaar te voren) in de Nederlanden was gedrukt: „Zu^evor schon inn der Niderla^endischen sprach zu Antdorff Getruckt worden / im Jar 1586". Het Augsburgse drukje is dus een vertaling van een werkje dat te *Antdorff* (wellicht is hiermede eigenlijk Antwerpen bedoeld) in de maanden volgende op de Gentse gebeurtenissen was verschenen. Dit Nederlandstalig pamfletje is echter — voor zover mij bekend — niet bewaard gebleven.